

JAPON BAHÇE SANATINDA YER ALAN ESTETİK VE KOMPOZİSYONAL UNSURLARIN TARİHSEL SÜREÇ BAĞLAMINDA GELİŞİMİ

Mert ALTUNTAŞ¹
Koray SAZLI²

¹ Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzik ve Sahne Sanatları Doktora Programı, mert.altuntas.91@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5088-4903

² Doç. Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, ksazli@yildiz.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1429-1094

Altuntaş, Mert ve Koray Sazlı. "Japon Bahçe Sanatının Dönemsel Gelişimi ve Temel Kompozisyon Unsurları". ulakbilge, 64 (2021 Eylül): s. 1141–1154. doi: 10.7816/ulakbilge-09-64-02

ÖZ

Japon bahçeleri bin yılı aşkın tarihiyle, çeşitli dönemlerin ruhunu ve kültürünü yansıtan somut örneklerdir. Kökeni Çin bahçelerine dayanan Japon bahçeleri yüzyıllar içerisinde çeşitli değişimlere uğramış ve birçok farklı bahçe anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada ele alınan Japon bahçelerin tarihsel arka planı 6. yüzyılın ilk çeyreğine dek uzanmaktadır. Heian döneminde (794-1185) yazılan ilk bahçecilik kılavuzu olan Sakuteiki ile birlikte ortaya çıkan prensipler, yüzyıllar içerisinde farklı dönemler ve akımların etkileriyle şekillenmiştir. Bu farklı bahçe anlayışları, tarihsel gelişimleri sürecinde sanatsal bir değer de kazanmışlardır. Japon bahçe anlayışının, bu bağlamda Japon bahçe sanatı olarak ifade edilmesi literatürde önemli bir yer tutmaktadır. Japon bahçe sanatı dönemlerinin kronolojik bir sıra ile incelenmesi, ortaya çıkan farklı bahçe türleri ve aralarındaki ortak unsurların anlaşılması bakımından önemlidir. Japonya'nın yerel inancı olan Şintoizm'e ek olarak Zen Budizm etkilerinin yüzyıllar içerisinde şekillenerek Japon estetiğinin temellerinin oluşumunda önemli bir yeri olmuştur. Japon estetiğinin temelinde yatan bir diğer önemli kavram ise Ma'dır. Kelime anlamı olarak boşluğu ifade eden bu kavramın kökeni, derin anlamı ve oluşturulmak istenilen kompozisyonlardaki yerinin tespiti, Japon bahçe sanatının temel unsurlarını kavramamız açısından önemli bir noktadır. Bu çalışmada, Japon bahçe sanatı dönemleri, temel unsurları ve ma kavramı anlayışlarının betimleme yolu ile aktarılması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Japon bahçe sanatı, Zen Budizm, Ma, Sakuteiki, kompozisyonel unsurlar

Makale Bilgisi:

Geliş: 29 Temmuz 2021

Düzeltilme: 23 Ağustos 2021

Kabul: 17 Eylül 2021

Giriş

Obsesif Uzakdoğu bahçeleri, yüzyıllar boyunca çeşitli değişimlere uğrayarak varlığını sürdürmüştür. Tarih içerisinde değişen düzenlerin ruhunu yansıtan uzakdoğu bahçeleri kültür, sanat ve filozofiyeye ev sahipliği yapmıştır. Pek çok insanın geleneksel Japon bahçeleri hakkında edineceği ilk izlenim, Zen Budizm ruhuna uygun, huzurlu ve uyumlu bir manzara sunmayı amaçlayan, az çiçek içeren, sadece kum ve kayalardan oluşan açık bir mekan tasarımı olmasıdır. Kayaların geleneksel Japon bahçelerinde düzenlenmesi, birçok insanı sürekli ve sınırlı bir alanda görsel denge ilkelerini anlamaya çekmiştir.

Japon bahçeleri, Japon kültürünün somut örneklerinden biridir. Japon bahçe tarihi, doğayı ve kültürü sınırlı alanlarına entegre ederek, güzellik bahçelerine dönüştürmeyi amaç edinmiştir. Bu anlayışın tasarımcıları, benzersiz bahçe değerleri ve tekniklerinin peşini hiç bırakmamıştır. Örnek bir Japon bahçesi, oran teorilerinin, sekansın (dizilim), zamanın ve yaşlanmanın güzelliğini vurgulayabilendir (Chen, 2018). Japonca'da, bahçe kelimesi, niwa (庭) ve sono (園) olarak ikiye ayrılan teien (庭園) kelimesinden oluşmaktadır. Bu iki Çince karakterin anlamı, Japon bahçelerinin erken köklerini açıklamaktadır. Niwa, kutsal törenler için çakıllı açık alanlara ya da günlük aktiviteler için mimarilerin etrafındaki çıplak kil alanlarını tasvir eder. Sono, pirinç ekimi için tarım alanlarını tanımlayan bir terimdir. Ayrıca sulama, bitki sökmeye ve duvar inşaatları gibi diğer değişiklikleri de içermektedir (Qu, 2019). Terimlerin bu erken anlamı, Japon bahçelerinin gelişiminin dini ve tarımsal geçmişe sahip olduğunu yansıtmaktadır.

Bütün bu öğeler doğrultusunda, çeşitli değişimler geçirerek günümüze kadar ulaşan Japon bahçelerinin dönemlerini incelemek, Japon bahçe sanatının temel unsurlarını kavrayabilmemiz için büyük önem arz etmektedir. Ayrıca Japon bahçelerinin temelinde yatan kompozisyonel unsurların, ne tür prensiplere sadık kaldığı, farklı bahçe türleri ve dönemleri arasındaki ortak algının tespiti, bu çalışmanın odak noktasında yer almaktadır.

Japon Bahçe Sanatı Dönemleri ve Gelişimi

Japonya'nın tarihi ve kültürü, Japon bahçelerinin evrimini etkilemiştir. Doğal manzaraları ve değişen mevsimleri bütünleştiren Japon tasarım ilkeleri, Japon bahçelerinin gelişiminde büyük bir etkiye sahip olmuştur. Japon peyzaj formunun yaratılmasında iki husus söz konusu olmuştur. İlki iç yapıları diğer faaliyetlere karşı korumak veya izole etmek, ikinci husus ise, ülkede ortaya çıkacak olan resmi mimarinin ve kutsal alanların icat edilmesine yol açan, doğal sekanslar ve süreçler hakkında bir anlayış arayışından ortaya çıkmıştır (Chen, 2018). Bu çalışmamızda Japon bahçe sanatının gelişiminde önemli yer kaplayan bazı dönemleri, birbirleriyle yakın ilişkiler ve geçişler sağlamaları bakımından aynı başlık altında olmak üzere incelemiş bulunmaktayız.

Asuka (538-710) ve Nara Dönemi (710-794)

Japon bahçelerinin geçmişi Asuka Dönemi'ne (538-710) kadar izlenebilir. Dönemin adı Asuka, Nara şehri yakınındaki Asuka bölgesinden gelmektedir. Japonya'nın kıta kültürünün görkemli etkisinin altında olduğu bu dönemde komşusu Çin ile etkileşime girmeye başlayan Japon halkı, Çin bahçelerinin güzelliklerinden ilham almış ve kendi ülkelerinde bahçe uygulamaları yapmaya çalışmıştır (Qu, 2019). Japon uygarlığı bin yıldan fazla bir süre boyunca T'ang hanedanının mimari tarzını kullanmıştır. Nara döneminde Japon soyluları, Çin tarzı göletlerde tekneler kullanmış ve şiirler yazıp bestelemişlerdir. Nara'daki kazılar, o dönemin nehir tarzı bahçelerinin kanıtını sağlamıştır (Chen, 2018)

Nara döneminde (710-794), kalıntıların varlığına göre ilk otantik Japon bahçesi Nara vilayetinde yapılmıştır. Bahçe, kenarında kıyı kayalıkları olan dolambaçlı bir akarsu içerir. Çinli şiir yazarları arasında *dolambaçlı akım partisi* olarak adlandırılan geleneksel etkinliklerden esinlenmiştir. Buradaki geleneğe göre, dere kenarında oturan şairler, suda yüzen şarap şişesi kendilerine ulaşmadan önce güzel bir şiiri bitirmek zorundadırlar (Qu, 2019). Aynı dönemde, Budist tapınaklarının ve ilgili sanatların sayısı artış göstermiştir. Budist masallarındaki figürleri ve sahneleri gösteren şekillere oyulmuş kayalar, Nara dönemine ait tarihi mekanlarda bulunmuştur (Nitschke, 2003). Budizm etkilerinin Çin üzerinden Japonya'ya ulaştığı bu dönemde, Japon bahçe tasarımının önemli tekniklerinden biri, doğadaki kayaları, hemen hemen özelliklerini hiç bozmadan kullanılabilir hale getirmiş olmasıdır.

Heian Dönemi (794-1185)

İmparator Kammu, 794'te başkenti Heian-kyo'ya (şimdiki Kyoto) taşımış ve Kyoto neredeyse bin yıl boyunca başkent olarak kalmıştır. Şehrin düzeni, Çin'in Chang'an şehir planını izlemiştir. Bu plana göre, Gosho (İmparatorluk Sarayı), Kyoto'nun simetrik şehir planının merkezinde konumlandırılmıştır (Chen, 2018). Japon saray yaşamı, insanların Çin'deki saray yaşamına dair hayallerine dayanmaktadır. *Genji*

Monogatari (Genji'nin Hikayesi), onuncu yüzyılın başlarında yazılan bir kitaptır ve Çin tarzı tekne göllerinin o dönemde saraylarda nasıl yaygın olduğunu anlatmaktadır. Kitaba göre Heian döneminde soylular akıntının oluşturulduğu göl bahçelerinde teknelere binerek çeşitli etkinlikler düzenlemiştir. Aynı zamanda tepsi peyzajı olarak bilinen *Bonseki* sanatında bu dönemde ortaya çıktığı ve soylular arasında popüler bir hobi olduğu da anlatılmaktadır (Nitschke, 2003). Japonya, Heian döneminde Çin'den süreklilikle etkilenmiştir. Heian döneminde, Japon bahçeleri nispeten kapalı bir ortamda gelişmiştir. Kendini geliştirme sürecinde daha özgün ve ayırt edici özellikler göstermiştir. Bu dönemde soyluların konut bahçesi tarzı olan *Shinden-tsukuri*, geleneksel Japon bahçelerinin erken versiyonunu yaratmıştır. Bahçıvanlık teknikleriyle ilgili ilk kitap olan ünlü *Sakuteiki* de bu dönemde yazılmıştır. Bundan önce, çoğu bahçe tekniği sözlü iletişim ve yerinde uygulamalarla sağlanmıştı (Qu, 2019; Nitschke, 2003). Heian döneminde tasarlanmış olan göl bahçeleri, yapay tepeler ve göletleri kapsayan geniş ölçekli alanlara sahiptir (Resim 1). Byodo-in Tapınak bahçesi (1052) döneminin bahçelerinin en güzel örneklerinden biridir. Byodo-in, Kyoto yakınlarındaki Uji kasabasında bulunan bir Saf Kara (saf/kutsanmış alan) tapınağıdır. Amida Buddha'nın Batı Cennetini yeniden yaratmak için Heian Dönemi'nde inşa edilen tapınak, bir gölet içindeki bir adada yer alan *Phoenix Hall* ile ünlüdür. Byodo-in'deki bahçe, ziyaretçilere *Phoenix Hall*'un ve göldeki yansımalarının çeşitli manzaralarını sunan peyzajlı bir alana ve yürüyüş yollarına sahiptir. (Young, 2011).

Resim 1. Byodo-in, The Phoenix Hall (Young, David ve Michiko, *The Art of The Japanese Garden*. Tuttle Publishing, 2019)

Sakuteiki'ye göre; Su, Mavi Ejder'den Beyaz Kaplan'a akmalıdır. Dört Koruyucu Tanrı'nın jeomani kavramlarına göre burada Mavi Ejder doğuyu, Beyaz Kaplan batıyı tasvir etmektedir (Chen, 2018). Çin'den gelen jeomani kuralları ve prensipleri Japon kültüründe benimsenmiştir. Kendi içerisinde gizli bir dil oluşturan bu öğretilerin, okuyan kişinin bilgi darcığı ve derinliğine göre farklı anlamları teşkil ettiği düşünülmektedir. Çin ile bağlantısının azalması nedeniyle, Japon medeniyeti daha yerel hale gelmiş ve bunun sonucunda bahçe stilleri değişmeye başlamıştır. Örneğin, Nara döneminden kalma nehir tarzı bahçeler, Çin prototipleri yerine yerli bitki materyalleri kullanılarak ve yerli ülke akıntılarını taklit ederek daha doğallaştırılmıştır. Heian döneminde, Budist tapınakları bahçelerle birlikte inşa edilmiştir. İlk başta bahçeler dini törenler ve müzik etkinlikleri için açık hava alanları olarak hizmet etmiştir. Bahçeler, Kuzey-Güney

ekseninde inşa edilen dikdörtgen Budist manastır kompleksleri tarafından çerçevelenmiştir. Bahçelerin bu yapılara bağımlı olarak düzenlendiği görülmektedir. Bununla beraber, bahçe ve tapınakların statüleri tam tersine çevrilerek, bahçelerin esas alındığı bir sistem oluşturulmaya başlamıştır (Chen, 2018; Nitschke).

Kamakura (1185-1392) ve Muromachi Dönemleri (1392-1573)

Kamakura döneminde, samurayların (askeri sınıf) etkisi artmış ve liderleri Minamoto no Yoritomo (*Shogun*), Japonya'nın naibi olmuştur. On ikinci yüzyılda *Shogun* sisteminin başlangıcı olan bu dönemde, Çin Budizminin Ch'an mezhebi Japonya'da tanıtılmıştır. Samuraylar, daha sonra Zen Budizm olarak bilinen bu Çin Budizm biçimini benimsemişlerdir (Chen, 2018). Kamakura dönemindeki bahçe tasarımının estetiği en çok samuray ruhundan ve Zen Budizm'den etkilenmiş ve Heian döneminden türetilen hakim saray stilinin yerini sert ve sembolik bir stil almıştır. Ancak Askeri sınıf (Samuraylar), tekne göletlerini baskı altına alarak kendi aktiviteleri için kullanmaya zorlamamış tam tersine Zen felsefesinin etkisiyle, bahçelerin düşünce ve meditasyonu simgeleyen yerlere dönüşmesi normalleştirilmiştir. *Shinden-tsukuri* ve *Shoinzukuri* stilleri Samuray konut bahçe stilinin temellerini oluşturmuştur (Nitschke, 2003). Böylelikle *Shinden-tsukuri* ve *Shoinzukuri* anlayışları, klasik Japon konut stilinin öncülü haline gelmiş ve Zen kültürü Muromachi döneminde zirveye ulaşmıştır. *Tenryu-ji* (Göksel Ejderha Tapınağı), aslında Heian döneminde soylu bir aileye ait iken, daha sonra emekli İmparator Gosaga'nın (1242-46) ikametgahına geçmiştir (Resim 2). 1399'da, *Shogun* Aşikaga Takauji tarafından atanan başrahip Muso Soseki, orijinal villa bahçesinin yeniden inşasını denetlemiş ve mekanı Zen temalı bir bahçe haline getirmiştir (Young, 2011). İlk başlarda özel mülkiyet olarak tasarlan pek çok bahçe, Japonya'nın geçirdiği kültürel değişimler sonucu daha sonraları Zen bahçelerine çevrilerek günümüze kadar ulaşmıştır. Zen ritüelinden türetilen çeşitli sanatsal biçimler arasında *Chanoyu* (Çay Seremonisi) dönemi yoğunlukla etkileyen unsurlardan biri olmuştur. Dönemin bahçe tasarımının üzerindeki en büyük etki, çay seremonisiyle birlikte şekillenmiş ve *Roji* (Çay Bahçeleri) ortaya çıkmıştır. Zen Budizm kültürünün Kamakura ve Muromachi dönemindeki yükselişinin bir sonucu olarak, çay seremonisi, *İkebana* (çiçek düzenleme sanatı), bahçe yapımı gibi ilgili sanatlarda büyük bir gelişme yaşanmıştır (Chen, 2018). Derin meditasyonu çağrıştırmayı amaçlayan Zen bahçeleri, bu dönemde ortaya çıkmıştır. Kuru peyzaj bahçesi en yaygın Zen bahçesi türü olarak kalmış, gölet ve akarsu gibi su özelliğini kullanmadan kayalar, çakıllar, yosunlar ve budanmış ağaçlarla doğal peyzajı temsil etmiştir.

Bu dönemde bahçecilik ve bahçe tasarımı mesleği ortaya çıkmış, aynı zamanda, Japon bahçe anlayışının, dünyanın geri kalanı tarafından tanınan istikrarlı özelliklerini geliştirmeye başladığı görülmüştür (Qu, 2019). Çin'den aldığı etkilerin bir manada daha özgün hale geldiği ve Japon kültürünün daha kuvvetlendiği bir dönem olduğu kabul edilmektedir.

Resim 2. Tenryu-ji Tapınak Bahçesi (Young, David ve Michiko, *The Art of The Japanese Garden*. Tuttle Publishing, 201)

Ryōan-ji, (Barışçıl Ejderha Tapınağı), Heian Dönemi'nden kalma bir mülktür. Ünlü bir general olan Hosokawa Katsumoto'nun istekleri doğrultusunda, mülk yakınlardaki bir Rinzai Zen manastırı olan Myoshinji'nin himayesinde bir Zen tapınağına dönüştürülmüştür (Young, 2011). *Ryoan-ji* Tapınağı'ndaki

karesansui (kuru peyzaj bahçesi), Japonya'da minimalist estetiğin en iyi bilinen örneklerinden biri haline gelmiştir (Resim 3). Bu türdeki meditasyon bahçeleri, Zen rahipleri tarafından girmek için değil, görmek ve düşünmek için tasarlanmıştır. Bu kompozisyonların amacı, zihni sıradanlıktan uzaklaştırmak ve daha yüksek bir bilinç seviyesine ulaşmayı kolaylaştırmaktır (Mehta ve Tada, 2008).

Resim 3. Ryoan-ji Tapınak Bahçesi Kaya Kompozisyonları (Mehta ve Tada, *Japanese Gardens – Tranquility, Simplicity, Harmony*. Tuttle Publishing, 2008)

Momoyama Dönemi (1568-1615)

Muromachi döneminden sonra, Toyotomi Hideyoshi ülkeyi kontrol etmiştir. Momoyama döneminin adı, Fushimi Momoyama semtinde bulunan Hideyoshi'nin yerleşim kalesinden adını almıştır (Chen, 2018). Momoyama döneminde, *Daimyou* ünvanına sahip üst mertebedeki soylular pek çok farklı gruplaşmayı ortaya çıkarmış ve bir iç karışıklık dönemi başlamıştır. Dönemin ünlü üç savaş lordu Oda Nobunaga, Toyotomi Hideyoshi ve Tokugawa Iyeyasu ellerindeki güç ile dönemin dengesini oluşturmuşlardır (Tüfekçioğlu, 2008). Momoyama bahçelerinin temel özelliklerine zenginlik ve süsleme teması daha hakim olmuştur. Bitki malzemeleri ve kayalar, paha biçilemez nesnelere olarak görülmüştür. Hideyoshi, çok geniş bir bahçe malzemeleri koleksiyonuna sahipti ve bahçıvan Kentei'ye (Müthiş Bahçeci) kalesinin yakınındaki *Sambo-in*'i (Budist tapınağı) sahip olduğu malzemelerle düzenlemesini emretmiştir. Bahçıvan, neredeyse yirmi yıl boyunca büyük miktarda bahçe malzemesini düzenlemeye çalışmış ve aralarındaki uyumu dengelemekle uğraşmıştır. *Sambo-in*, bu dönemde baskın olan bahçeleri en iyi şekilde temsil etmektedir (Chen, 2018). Dönemin bir diğer ünlü bahçesi ise Kyoto şehrinde yer alan, *Kodai-ji* tapınağıdır (Resim 4). Hideyoshi'nin karısı tarafından yaptırılan tapınak, kuru peyzaj bahçesi, göl bahçesi ve gezinti bahçesi olmak üzere üç ana bölüme ayrılmaktadır (Tüfekçioğlu, 2008).

Resim 4. Kodaiji Karesansui Bahçesi (Japan Guide [18.04.2021]. <https://www.japan-guide.com/e/e3927.html>)

Edo (1615-1867) ve Meiji Dönemleri (1868-1912)

Edo döneminde, *Shogun* ünvanı Tokugawa'ya geçmiştir. Kurulan hükümet başkent olarak Edo'yu (günümüzdeki Tokyo) seçmiştir. Muromachi ve Momoyama döneminde yabancı ülkelerin etkisinden kaldığı gerekçesiyle tüm dış etkilere karşı kapılarını kapamıştır (Tüfekçioğlu, 2008). Edo döneminin üç imparatorluk mimari tarzı, *Katsura Villa*, *Sento Gosho* ve *Shugaku-in Villa*, bu dönemin estetik ilkelerini temsil etmiştir. Gezi bahçesi stillerinin popüleritesi artmış ve bu dönemdeki ana akım gezinti bahçesi stilleri üzerine yoğunlaşmıştır (Chen, 2018). Zen temalı kaya bahçelerinin de kompozisyona dahil edildiği geniş ölçekli gezinti bahçeleri, pek çok farklı amaç için tasarlanmıştır.

Resim 5. Nazen-ji Tapınağı, Karesansui (Mansfield, *Japanese Stone Gardens – Origins, Meaning, Form*. Tuttle Publishing, 2009)

Nanzen-ji (Güney Aydınlanma Tapınağı), Kyoto şehrinin Higashiyama bölgesinde, doğu tepelerinde yer almaktadır. 1611'de yeniden inşa edilmeye başlanmış ve günümüzdeki görünümünü almıştır (Resim 5). Klasik *karesansui* stili taşlar, güneydoğu köşesindeki büyük kaya setinin batısından itibaren küçülerek devam ederken çeşitli bir çalılık düzenlemesi ile kaplanmıştır (Mansfield, 2009).

Edo döneminde (1615-1867) Japon bahçeleri sürekli gelişmiş, bahçelerin boyutları önemli ölçüde

artmıştır. Edo döneminde ülke genelinde izolasyon politikası uygulanarak yabancı ülkelerle iletişime kapatılmıştır. *Shinden-tsukuri* tarzından geliştirilen *Genkyu-en* gibi yürüyüş bahçeleri, bu siyasi arka planla ortaya çıkmıştır (Qu, 2019). Bu tür bahçeler, Çin ilhamlarının büyük etkisini göstermektedir. Pek çok yürüyüş bahçesi, Çin'deki farklı manzaraları taklit etme amacıyla tasarlanmış ve okyanusun diğer tarafındaki dış dünyanın güzel, engin manzarasının özlemine yansıtılmıştır. İmparatorluk sarayının çevresindeki *Daimyo*'lar için çeşitli bahçeler tasarlanmıştır. Edo dönemine kadar bahçe düzenlemeleri rahipler ya da çay üstadları tarafından yapılırken, bu dönemde bahçe tasarımcıları tarafından planlanmıştır (Tüfekçioğlu, 2008). Kamakura ve Muromachi dönemlerinde ortaya çıkan Zen kültürü ve sadeliği yerini daha görkemli olan gezi bahçelerine bırakmıştır. Bu gelişme ile birlikte bahçecilik sanatını elinde tutan kesim soylulara geçmiştir. Toplumdan uzak bir yaşam sürdürmek isteyen bazı soylular kendi bahçelerinde pek çok etkinlik düzenlemiştir. Meiji ve Taisho dönemindeki (1868-1926) yeni yasalar, yeni halka açık yeşil alanların tasarımlarını ve inşaatlarını teşvik etmiş ve birçok eski konut bahçesini halka açık bahçelere dönüştürmüştür. Japonya yeniden yabancı ülkelere açıldıktan sonra, modernizasyon süreci, yeni bahçe tasarım tekniklerini başlatmıştır. Japonya, *Expo Dünya Fuarı*'na katılmaya başlamış ve geleneksel kültürlerini Japon bahçelerini sergileyerek bütün dünyaya tanıtmıştır. 1904 *Expo St. Louis* Dünya Fuarı sırasında sunulan Japon bahçesi, batı ülkelerinde yapılan en etkili Japon yürüyüş bahçesi olarak görülmüştür. Bu fuarda sergilenen Japon bahçesi/bahçe anlayışı, 1900'lerin başında, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki varlıklı seçkinler arasında yeni bir eğilim/moda haline gelmiştir. Showa döneminden (1926-1989) bugüne kadar, Japon bahçeleri daha çeşitli biçimleri, şekilleri ve bitki türlerini bünyesine katmış, Japon bahçesinin stilleri modernize edilip çeşitlendirilmiştir (Qu, 2019; Nitschke, 2003).

Japon Bahçesi Kompozisyonel Unsurları

Japon bahçeleri, topluma ait kültürel ve sanatsal değerlerinin yoğunlaştığı kapsamlı bir alanı biçimlendirme sanatıdır. Bahçelerin sahip olduğu özellik, Japon insanının tarih boyunca koruduğu ve geliştirdiği kültürel değerler ile yakından benzerlik göstermektedir. Japon bahçelerindeki unsurlar, her zaman doğrudan gösterilmez, bahçenin sunduklarını farklı perspektiflerden algılamak ve bütünselliği içselleştirmek bahçeyi gezen kişinin sorumluluğundadır. Japon bahçelerinde tasavvur önemli bir noktadır, dikili bir kaya bir dağı, yerdeki kumlar ise nehirleri veya engin denizi simgeleyebilmektedir. Genellikle dört mevsimin yansıtıldığı, çeşitli kullanımların olduğu Japon bahçelerindeki manzara, görüş ve bakış açısı ile karakterize edilmiştir. Gözlemcinin manzarayı izlediği perspektif göz önünde bulundurularak, bahçede kullanılan tasarım elemanlarının uyumu, kompozisyonu oluşturmaktadır (Tekinalp, 2017; Tüfekçioğlu, 2019). 21. yüzyılda bir Zen bahçesinin tanımı düşünüldüğünde, bahçe yapımını Zen Budizm'in bir eylemi olarak anlamak önemli bir nokta teşkil etmektedir. Japonya'da olduğu gibi, özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'da, bu anlayışta yapılan bahçeler, Zen veya Zen tarzı olarak adlandırılmıştır. Ancak Japonya'nın önde gelen bahçe tasarımcısı Shunmyo Masuno'ya (1953) göre, sadece Zen Budizm'in disiplinli bir uygulayıcısı tarafından oluşturulanlar gerçek Zen bahçeleridir. Batıda, Zen bahçesinin sıklıkla kopyalanan sadeliği ve sükuneti, bahçenin Zen olduğu görünümünü vermek için yeterli olabilmektedir. Buna karşın Zen, sade görünümün ötesinde bir anlam ifade etmektedir. Bir Japon estetiği uzmanı olan Hisamatsu Shinichi (1889-1980), Zen sanatlarına özgü yedi farklı özellik belirlemiştir: asimetri (*fukinsei*), basitlik (*kanso*), ağırbaşlı yücelik (*kokō*), doğallık (*shizen*), ince derinlik/derin kaynak (*yūgen*), bağılıklardan kurtuluş (*datsuzoku*) ve huzur (*seijaku*) (Locher, 2012). Masuno ve Shinichi, Zen'in derinliğine ve formların ötesinde yatan algısına dikkat çekmeye çalışmaktadır. İyi bir Zen sanatçısı formların ötesinde, derin mana ile her şey ile bir olabilir. Shinichi'nin sıraladığı yedi unsurda derinleşmek Zen'de derinleşmektir.

Tasarımcı ile bahçedeki unsurlar arasında oluşan diyaloga dair ortaya atılan ilk fikir Japon bahçe el kitabı olan *Sakuteiki*'de açıkça belirtilmiştir. *Ishi no kowan wo shitagau* (Taşın isteğini takip et), her bir ögenin benzersiz karakterini tam olarak anlamak için bahçedeki öğelerle bir diyalog kurulması gerekliliğini ifade etmektedir (Locher, 2012). *Sakuteiki*'deki bu söz, taşların Japon bahçelerindeki kompozisyonun şekillenmesi açısından ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Filozof Robert E. Carter, *Sakuteiki*'de sözü geçen bu diyalog kavramı için: "Batı'nın kültürel iklimlerinde, kayalar veya bitkilerle konuşan birine en büyük şüpheyle bakılır." yorumunu yapmıştır (Locher, 2012). Tasarımcı ile Zen bahçesindeki kayalar ve ağaçlar arasındaki bu diyalog, bahçede zamansız güzellik ve ruhsal derinliği yaratır.

Anlamli Boşluk *Ma*

Yuniwa kelime anlamıyla kutsanmış yer/kutsal alan anlamı taşımaktadır ve *Kami* (ilahi ruh/Shinto Tanrı) için arındırılmış/saflaştırılmış alanı temsil etmektedir. *Kami*'nin bu tür boşlukları belirli aralıklarla kullandığına inanıldığından, zaman ve mekânın ötesinde bir aralık kavramı ortaya atılmıştır. Zaman ve mekân arasında bir bağlantı olduğunu ima eden bu kavram bir zaman aralığı ve bir uzam/boşluk aralığı fikri birleştirilerek ortaya konulmuştur. Bu kavramlar, Japonya'nın yerel öğretilerinden, Budist ve Taoist öğretiler ile birleştirilerek *ma* kavramını ortaya çıkarmıştır (Young, 2011). *Ma*'nın derin anlamı, zaman ve uzamın içerisinde yer alan bir aralığı ifade etmektedir ve bu aralık ona bir anlam katıldığında şekil almaktadır. *Ma* kavramı günümüzde Japon sanatlarında ve bahçelerinde boş alan kullanımını ifade eden aralık manasını vurgulamaktadır (Young, 2011). Mimaride *ma*, sütunlar veya sürgülü kapılar arasındaki *tatami* (yer matı) kaplı boş alanı ifade etmektedir. Bir anlamda *ma*, bir olayın olmasını bekleyen bir mekândır (Young, 2011).

Japon bahçe tasarımında en önemli unsurlardan biri de bahçede yaratılmak istenen doluluk boşluk oranlarıdır. Mürekkeple boyama sanatında, *ikebana*, mimaride ve bahçe sanatında çok büyük öneme sahip bu soyut kavramın kökeni Zen'e dayanmaktadır. Zen, insan zihnindeki olguların sözcüklerle aktarılamamasından dolayı mekânda yaratılan sessizlik ile kişinin farklı bir tür algıya adım atması ve aydınlanma çabasını destekler (Tüfekçioğlu, 2008).

Müzikte *ma*, notalar arasındaki anlamlı boşluğa atıfta bulunabilir ve dramada, eylemde veya sözlü dizelerde dramatik bir duraklamayı ifade edebilir. Resimde *ma*, siyah mürekkep resminin karakteristik boş alanlarını tanımlamak için kullanılır. Bununla ilgili bir kavram Zen Budizmindeki *Mu* kavramıdır. *Mu* bazen *boşluk* olarak çevrilir ancak bu yanıltıcıdır (Young, 2011). *Mu*, duyuların fenomenal dünyasının sürekli olarak doğduğu uzam ve zamanın ötesindeki saf potansiyellik alemine atıfta bulunur.

Doğal Habitatın Prensipleri

Japon bahçeleri doğayla uyum içerisinde olma kaygısını taşıyan kompozisyonlara sahiptir. Japon bahçesi ülkenin manzaralarını temsil ederken en sevilen kırsal alanlar ve ünlü manzaralar, kompozisyonun düzenlenmesi için model oluşturmaktadır. Bitkiler doğal büyümelerine bırakılır ve yayılmalarına izin verilirken aynı zamanda geniş ölçekli kompozisyonlara yapay tepeler, göller ve dere yatakları gibi pek çok doğal manzara unsuru da dahil edilebilmektedir (Tekinalp, 2017).

Batı ülkelerinde tasarlanan Japon bahçelerinin, Japon estetiği prensiplerine uygun olup olmadığı ayrıca bir tartışma konusudur. Çalışmamızın "Japon Bahçesi Kompozisyonel Unsurları" bölümünde Masuno ve Shinichi'nin Japon bahçelerinin prensiplerine dair fikirlerine yer vermiştik. Japon bahçelerinin görsel etkilerini taşıyan bazı Batı bahçelerinin, etkiyi sadece yüzeyde yaratabildiği, derinliğinde temel prensiplerden yoksun olduğu düşünülmektedir. Bir Japon bahçesinde yaratılmak istenen etkinin, uygun bir şekilde oluşturulmasının tek yolunun, tasarımın tamamının, Zen ile birlikte şekillenen Japon estetiğinin prensipleri ve öğretileri doğrultusunda oluşturulabileceği savunulmaktadır. Bu prensiplerin, bahçelerin doğa ile uyumunu derinden etkilediği, yapaylık ve doğallık arasındaki dengenin ancak belirli prensipler izlendiğinde korunabileceğine inanılmaktadır.

Japon bahçelerinde kullanılan yol, fener, su kapları gibi insan icadı pek çok öğenin çeşitli teknikler doğrultusunda kompozisyona dahil edilirken, doğal görünümü bozmadan bahçedeki yerlerini alması gerekmektedir. Örneğin, bahçe ışıklandırılmasında taş fener kullanılır ve bu taşın dokusu bahçe ile uyumlu olmalıdır. Ayrıca taş fenerlerin bulunduğu konum büyük bir önem taşımakla birlikte, bahçedeki önemli durak noktalarını temsil etmektedir.

Bütün Batı bahçelerini kapsamamasıyla birlikte, Batı bahçeleri doğayla uyumlu bir süreçten geçerek hazırlanma kaygısını taşımamakta ve inşa edildikleri süreçte araziye zarar verme ihtimalini taşımaktadır. Japon bahçelerinin aksine, Batı bahçelerinde oluşturulan tasarımda, bahçe dışındaki manzara ile olan uyumun dikkate alınmasından ziyade, daha konservatif bir yaklaşımla bahçe, inşa edilen arazinin geri kalanından soyutlanabilmektedir. Ancak Japon bahçesindeki kaygılardan biri, bahçe dışındaki manzaranın korunarak bahçeye yansıtılmasıdır (Tüfekçioğlu, 2008). Japon bahçelerinde bir diğer önemli ilke de, bahçenin konutla bir bütün olduğu algısı oluşturulurken, doğaya ait manzara görüntülerinin kompozisyona dahil edilmesidir. Batı bahçelerinde geometrik formlu bitki ve kaya şekilleri tasarım amaçlı kullanılırken, Japon bahçelerinde doğada var oldukları biçimleriyle bitki, kaya, çakıl vb. tasarım elemanlarına yer verilmektedir. Japon bahçesindeki her bir tasarım elemanı, kendine özgü farklı anlamlara sahiptir. Bahçede yer alan her bir unsurun bütünden bakıldığında kompozisyonun tamamı ile uyumlu olması esastır. Bu bütünlük çerçevesinde bahçeyi gören kişi için her bir tasarım elemanı, yeniden farklı manalara kavuşabilmektedir (Swalson, 2013).

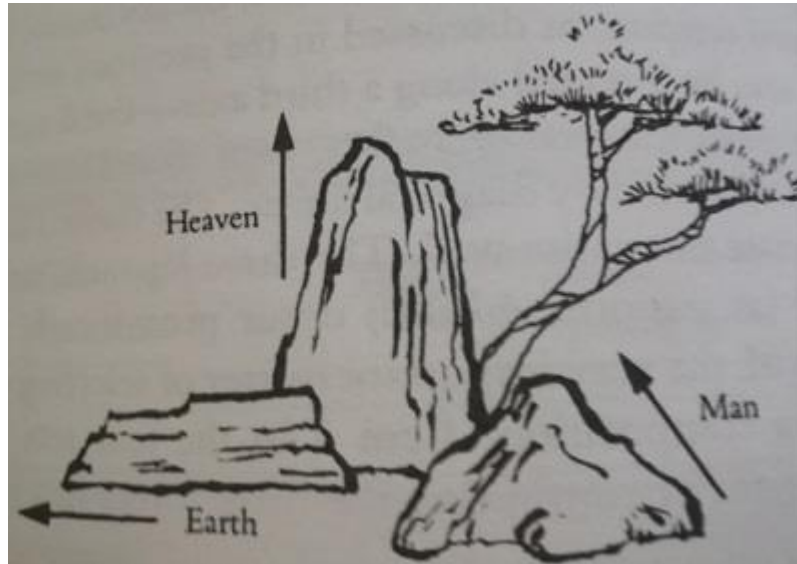
Dikey ve Yatay Boyutlar

Kayalar Japon bahçelerinde kompozisyonun temelini oluşturmaktadır. *Ishitata* kelime anlamı ile "taşların dizimi" anlamına gelmektedir. Bahçe tasarımında ilk hesaba katılan öge kayalardır ve hangi türde bahçenin tasarlanacağına önemi olmaksızın, ilk olarak kompozisyonda kayaların nasıl kullanılacağı belirlenir (Swalson, 2013). Kayalar, bahçe tasarımının omurgasını oluşturmaktadır. Kayaların bahçedeki yerleşimlerinin, derinlik algısını oluşturması için üst üste gelecek şekillerde kullanılması gerektiği savunulmaktadır.

Kayaların doğada oldukları şekilleriyle kullanımı önemlidir ve genellikle asimetric şekiller tercih edilmektedir. Ancak üçlü kaya kompozisyonlarında kullanılan kayaların şekillerinin birbirinden farklılığından ziyade, genel kompozisyon ile olan uyumu esas alınmaktadır (Mansfield, 2009).

Üçgen yapılar Zen'de belli bir sembolik amaca hizmet etmektedir. Kompozisyonun temelini oluşturan üçlü kaya gruplarının ise birbiriyle bağıntılı birden fazla manası vardır (Resim 6). Yatay, çapraz ve dikey çizgiler sırasıyla dünya, insan ve cenneti temsil ettiği gibi yakın, orta ve uzak mesafeleri simgelemektedir. (Swalson, 2013). İsmi Zen Budizm'den alan bu kaya grupları *Hinbonseki* ve *Sanzonseki* olarak adlandırılmıştır. *Hinbonseki*'nin özelliği, yukarıdan (dikey açı) bakıldığında üçgen oluşturacak şekilde üç kayanın yatay olarak düzenlenmesidir. *Sanzonseki*'de ise yatay açıdan bakıldığında üç kaya, tabanı yere dayanan bir üçgeni oluşturmalıdır. Japon bahçelerinde yatay ve dikey kaya üçlüleri arasındaki ilişkiye bakılarak tüm bahçenin analiz edilebileceği bilinmektedir (Swalson, 2013). Üçlü kaya gruplarında (*Hinbonseki* ve *Sanzonseki*), ilk önce dominant kayalar bahçedeki yerlerini alır ve üçgenel dizilişin tamamlanması için daha sonra diğer iki kaya kompozisyona dahil edilir. Üçlü grubun dominant kayası ise en uzun dikey kayadır ve ortada yer almalıdır. Diğer iki kaya yatay ve çapraz açıları temsil edecek şekillerde olmalı ve böylece üçgenel güç dengesini oluşturmalıdır (Keane, 2002).

Oluşturulan kompozisyonların üçlü olması ve tamamlayıcı bir rol oynadıkları görüşü, Nara dönemine kadar dayanmaktadır. *Sakuteiki*'de *Hinbonseki-gumi* ve *Sanzonseki-gumi* olarak geçen üçlü kompozisyonların kökleri Çin'den gelen Budist öğretilere dayanmaktadır. Özellikle dikey boyutu (*Sanzonseki-gumi*) temsil etme amacıyla oluşturulan kompozisyonların kökeni *Budist Üçlüsü*'nden gelmektedir. Ancak burada oluşturulan kompozisyonlar dini bir sembol amacının ötesinde, estetiğin doğayla birlikte uyum içerisinde olma koşullarını sağlamalıdır. Bu üçlü kompozisyonlar ve temsil ettikleri kavramlar, Japon sanatlarının pek çok alanında yer almaktadır. Örneğin *ikebana* sanatını ele aldığımızda, *Hakikat dalı* (en uzun), *Eşlik dalı* (orta), *Akıştaki olan* (en kısa) olmak üzere üçe ayrılmıştır (Resim 7). Bu üç unsur *Ten* (cennet), *Chi* (yeryüzü) ve *Jin* (insan) ile bağdaştırılır ve Çin tanımlarına göre evreni oluşturan üçlü dengeyi simgeler (Nitschke, 2003).

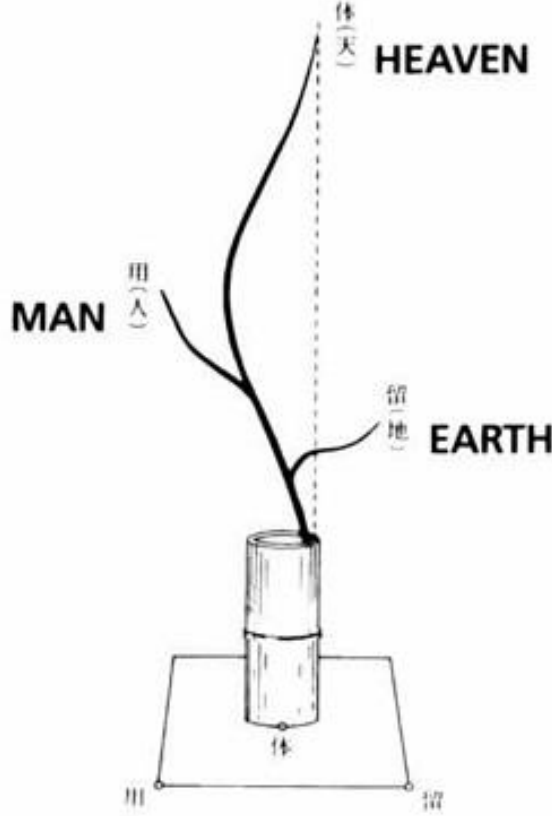

Resim 6. Üçlü Kaya Gruplarında Dikey, Çapraz ve Yatay Boyutlar (Swalson, *Secret Teachings in The Art of Japanese Gardens* Kodansha, 2013)

Ağaçlar asimetric bir güç dengesi oluşturmak için üçgen kompozisyonlar halinde kullanılmaktadır. Bu kompozisyonlarda yer alan bitki türleri, kontrastın oluşturulması amacı ile birbirinden farklı türlerde ve renklerde olabilmektedir. Ağaçlar ve çalılar, taş fener ve su kapları gibi insan eseri yapılar ile birlikte

kullanılarak, doğayla bir uyum içerisinde olmasına önem verilmektedir (Keane, 2002).

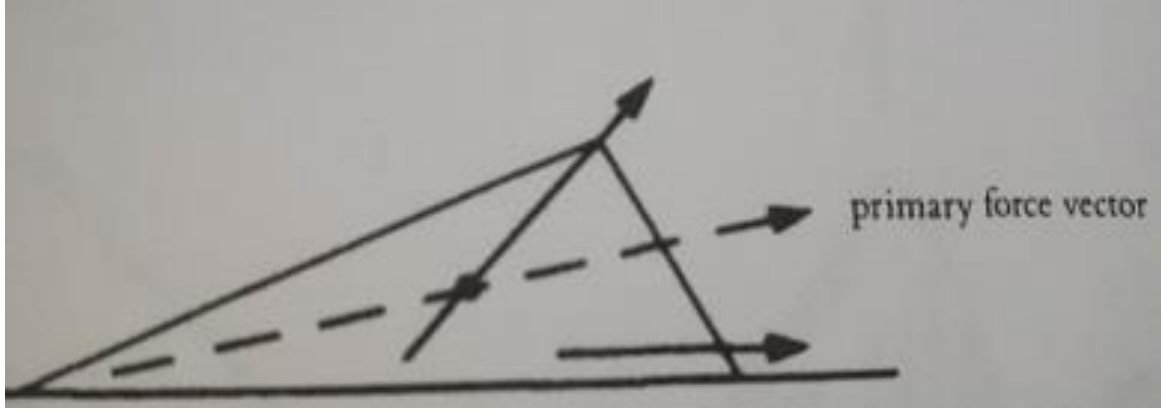
Bitkiler, yatay ve dikey boyutlarda pek çok farklı özelliğe hizmet etmektedir. Bitkilerin bahçedeki dizilişleri belirli bir orantıya hizmet etmelidir. Örneğin açık renkli ve büyük yapraklı bitkiler ön, koyu ve küçük yapraklı bitkiler arka plana yerleştirilerek bir uzaklık hissi elde edilebilir (Tekinalp, 2017). Mesafelerin bu şekilde manipüle edilmesinin yanı sıra, dikey düzlemde de farklı teknikler kullanılmaktadır. Bahçede yer alan bir tepenin alt kısımlarında büyük bitkiler ve ağaçlar kullanılırken, üst kısımlarında kısmen daha küçük çapta ve boyutta olan bitkiler tercih edilmektedir. Böylelikle dikey boyutta derinlik algısı değiştirilir ve tepeler olduklarından çok daha yüksek ve heybetli gözükmektedir (Swalson, 2013).

Resim 7. Çiçek Aranjman Sanatında *Ikebana* Üçlü Denge. (Nitschke, Japanese Gardens. (Taschen, 2003)

Hareket, Ritim ve Boşluk Dengesi

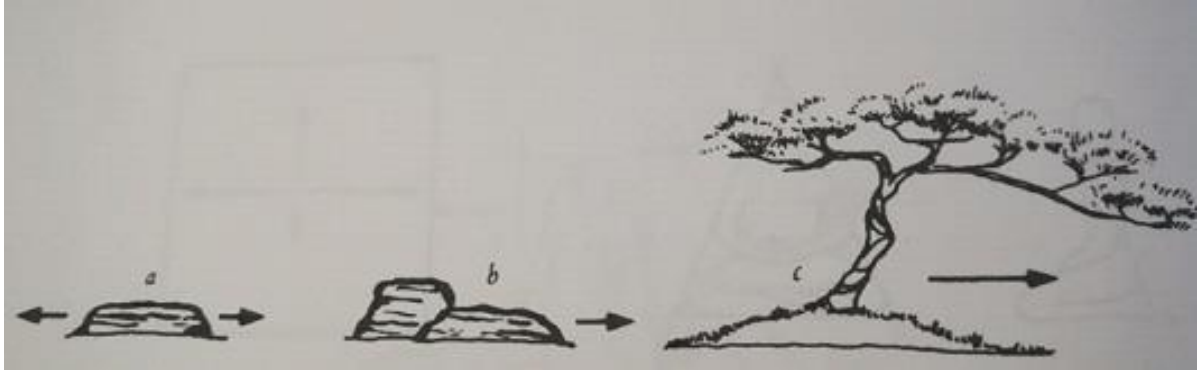
Japon bahçelerinde hareket, ritim ve boşluk bir aradadır. Bu üç kavram birbirleriyle bağlantılı bir şekilde oluşturulurken, aslında birinin varlığı diğerinin doğuşuna hizmet etmektedir. Örneğin, bahçede yer alan ana kompozisyon unsuru olarak belirlenen kaya ve ağaçları ele alalım. Kayaların dizilişi, sıklıkları ve aralarındaki mesafeler ritmik öğelerdir. Kayaların belirli bir orantı ile ilerlediği kompozisyonlar hareketin en katı yönünü temsil etmektedir. Kayaların gitgide uzaklaştığı ve aralarındaki mesafelerin arttığı durumlarda, boşluk dengesi çalı tipi bitki örtüsüyle dengelenmektedir. Ayrıca kaya dizilişlerinde yere yakın yassı şekillerden daha yukarı uzanan sivri şekiller hareketin yönünü temsil etmektedir (Resim 8). Kayaların belirli bir orantı ile ardı ardına dizilişleri, bir ağacın bu sıraya dahil edilmesi ile tamamlanabilir. Örneğin, daha oval ve toparlak olan kayalar ile başlayan dizi gitgide sivri köşeli kaya şekillerine dönüşüp, ardından bir ağacın önlerinde belirmesi ile tamamlanabilir (Resim 9). Bahçede yer alan tasarım elemanlarını katıdan akışkan olana doğru (kaya, bitki, kum ve su öğeleri) sıraladığımızda maddenin farklı hallerinin hareketi temsil ettiğini görmekteyiz.

Resim 8. Kaya Şekillerinde Hareket. (Swalson, *Secret Teachings in the Art of Japanese Gardens*. Kodansha, 2013)

Swalson'un kaya şekillerindeki tasvirine bakacak olursak, dikdörtgen çizgilerde hareket simetrik ve dengede olduğu için güçlü değildir. Ancak bir üçgenin ana ekseninde böyle bir simetri bulunmamaktadır. Hareketin yönünü bu *crescendo* (gitgide artarak) belirlemektedir (Swalson, 2013).

Bitkiler, Japon bahçesinde ana kompozisyon için önemli bir rol oynamaktadır. Tasarımcının oluşturmak istediği kompozisyonun temelleri belirlenirken, daha en başından bitkilerin buradaki yeri göz önünde bulundurulur. Ağaçlar, tıpkı kayalarda olduğu gibi, kompozisyonun odak noktasıdır. Diğer bitkiler ise, vurgu arttırmak için kullanılmaktadır. Bitkilerin pek çok farklı teknikle kullanılışı, bahçedeki farklı katmanları ve bunların kademeli geçişlerini oluşturmada yardımcı olmaktadır. Ağaçlar ve çalılar, bahçede oluşturulan boşluk dengesini sağlar ve gerektiğinde budama işlemi yapılarak, bu denge korunabilir. Bahçe ağacının yetiştirilme ve ilgilenilme süreci, sanatsal bir eylem olarak görülmektedir. İlgilenilen bitkilerin, bahçenin farklı açılarından izlenerek, genel kompozisyondaki yeri düşünülmelidir (Mansfield, 2011).

Resim 9. Dizilimlerde Hareketin Tasviri. (Swalson, *Secret Teachings in the Art of Japanese Gardens*. Kodansha, 2013)

Japon bahçelerinde kum ve çakıl taşlarının kullanımı hareketi ima etme amacıdadır. Genellikle büyük kaya kompozisyonlarının etrafında şeritler çizilerek kullanılır ve kayaların etrafında dönen enerji alanını betimlerler (Resim 10). Bahçelerde ana kompozisyon unsuru olarak kullanılan büyük kayaların dağları temsil ettiğini düşünürsek, etraflarındaki çakıl şeritlerinin de akarsu ve rüzgar hareketleri olduğunu varsayabiliriz (Young, 2011). Çin'de antik zamanlardan beri, kayalar, dünyanın temel enerjisi olan *Qi*'yi (*Çi*, Japonca'da *Ki* olarak geçmektedir) içerdikleri anlaşıldığından, Japonya'da olduğu gibi farklı bir saygıya layık görülmüştür. Bu tür kayalar, önce Çin'de daha sonra Japonya'daki bahçelerde kullanılmıştır. Böylelikle insanlar bu kayaların güçlerini sezebilir ve onları izlerken dalıp gidebilirler. Bahçe, böylece sadece estetik tefekkür için değil, aynı zamanda *kendini işleyip geliştirmek* (*xiū yǎng* "修养") için de uyumlu bir alan haline gelmektedir. Çünkü kayaların *Qi*'si etrafındaki diğer doğal bileşenler ile etkileşime girip, o bileşenlerin enerjisini de doğal akışa tabi bırakarak arttıracığına inanılmaktadır (Locher, 2012).

Resim 10. Nazen-Ji Tapınağı, Kaya Kompozisyonları ve Kum Hareketleri (Mansfield, *Japanese Stone Gardens – Origins, Meaning, Form*. Tuttle Publishing, 2009)

Kaya ve kumların birlikte olan kullanımının oluşturduğu kontrastın yanı sıra, su öğeleri de aynı algıya hizmet etme amacındadır. Japon bahçe sanatına ilham veren önemli konseptlerden biri *Sansui*'dir. Tepe ve su arasındaki zıtlığı temsil eden bu konseptte, köşeli geometrik formlardan kaçınmak esastır. Suyun doğal akışını temsil etme amacıyla oval ve kıvrımlı şeritler kullanılır. Göletlerin kıyı şeritleri tepelerle birleşir ve bazen bu kıyı şeritleri daralır, farklı kollara ayrılarak doğal görünüm elde etmektedir (Tekinalp, 2017). Japon bahçelerindeki yollar, bahçedeki sirkülasyonu yansıtmaktadır. Kum, çakıl ve su öğelerinin kullanımında aranan özellikler, burada da aynıdır. Yolların bahçedeki hareketi kıvrımlıdır ve geometrik köşeli formlardan kaçınılır (Swalson, 2013). Yollar, bahçe kompozisyonunu, tasarımcının uygun gördüğü perspektiften tanık olunmasını sağlayacak şekilde dizayn edilir. Böylelikle bahçede oluşturulan dikey ve yatay boyutlardaki derinliğin, bahçeyi gezen kişiye istenilen şekilde gösterildiğinden emin olunur. Japon bahçeleri, sanatsal, estetik ve kültürel değerini birtakım değişimlere uğrsa da, günümüzde halen sürdürmektedir.

Sonuç

Japon bahçe sanatının tarihsel sürecini incelediğimizde, en eski bulgularının Asuka dönemine dayandığı ve Çin bahçelerinden ilham alarak oluşturulduğu bilgisine ulaşmaktayız. Japon bahçelerinin ilk örneklerinden günümüze kadar ulaşan ve farklılaşan bahçe stillerinde en önemli ortak unsurun, Zen Budizm'in çeşitli prensiplerine dayanarak oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Japon halkının kendi yerel öğretisi Şintoizm ile pek çok benzerlik gösteren ve ortak prensiplere dayanan Zen öğretisinin, ülkede benimsenmesi ve özellikle Japonya'nın Kamakura döneminde Shogun sistemine geçerek, askeri sınıfın Zen Budizm'in prensiplerini takip etmesi sonucu yaygınlaştığı görülmektedir. Japon bahçeleri, içinde bulunduğu dönem ve rejimlerin çeşitli etkileri sonucu, pek çok değişime uğrayarak farklı bahçe stillerini ortaya çıkarmış olsa dahi aralarında ortak olan ve değişmeyen unsurlar yer almaktadır. Bir Japon bahçesinde yaratılmak istenen etkinin, uygun bir şekilde oluşturulmasının tek yolunun, tasarımın tamamının, Zen ile birlikte şekillenen Japon estetiğinin prensipleri ve öğretileri doğrultusunda oluşturulduğu sonucuna varılmıştır. Bu prensipler doğrultusunda,

Japon bahçeleri her döneminde doğa ile bir bütün ve dört mevsimin değişimlerine uyum sağlayabilecek bir yapıda tasarlanmıştır. İlk bahçecilik klavuzu olan Sakuteiki ile birlikte yapaylık ve doğallık arasındaki ince dengenin korunması için geliştirilen pek çok teknik, tasarımcılar tarafından yüzyıllar boyunca elden ele, usta çırak ilişkisi ile muhafaza edilmiştir. Bir Japon bahçesinde, kompozisyonun temelini kayalar oluşturmuş ve bahçenin geri kalanı ilk başta yerleştirilmiş olan kayalara göre tasarlanmıştır. Bahçelerdeki hareket, ritim ve boşluk dengesi katıdan akışkan olan unsurlara göre şekillendirilmiş ve bütün tasarım unsurları kompozisyonun tamamı ile uyum içerisinde olma amacı ile oluşturulmuştur. Bahçelerdeki hiç bir unsur, kompozisyonun tamamından ayrı olarak düşünülmemiş ve ancak bahçenin tamamı ile bir uyum içerisinde ise kompozisyona dahi edilmiştir. İrdelendiği üzere, pek çok farklı sanat türünde yeri olan ma kavramı, gerek Şintoizm gerek Zen Budizm’de ortak olan bir algıya sahip olması ile birlikte Japonlar tarafından benimsenmiş ve Japon estetiğinin temel unsurlarından biri haline gelmiştir. En basit tabiriyle ma’nın sadece bir boşluk olmadığı, kullanım şekli, amacı ve ona katılan anlam ile birlikte şekillenen bir kavram olduğu tespit edilmiştir. Farklı bahçe türleri ve dönemleri arasındaki ortak algının temelinde ma’nın yer aldığı ve oluşturulan kompozisyonlardaki boşluk dengesini muhafaza etme kaygısında olduğu saptanmıştır

Kaynaklar

- Chen, Dexin. (2018). *A Cluster Analysis Comparison of Selected Traditional Japanese Gardens, Classical Chinese Gardens and Modern Chinese Gardens*. Yüksek Lisans Tezi. Michigan State University
- David, Michiko, Young. (2011). *The Art of The Japanese Garden*. Vermont (USA): Tuttle Publishing.
- Geeta, Kimie Tada. (2008). *Japanese Gardens – Tranquility, Simplicity, Harmony*. Vermont (USA): Tuttle Publishing.
- Keane, M. Peter. (2002). *The Art of Setting Stones*. California (USA): Stone Bridge Press.
- Locher, Mira. (2012). *Zen Gardens – The Complete Works of Shunmyo Masuno*. Vermont (USA): Tuttle Publishing
- Mansfield, Stephen. (2011). *Japan’s Master Gardens*. Vermont (USA): Tuttle Publishing
- _____. (2009). *Japanese Stone Gardens – Origins, Meaning, Form*. Vermont (USA): Tuttle Publishing
- Nitschke, Günter. (2003). *Japanese Gardens*. Köln: Taschen
- Onishi, Hideaki. (2004). *Toru Takemitsu’s Japanese Gardens: An Application of Superset/Subset Networks to the Analysis of Three Orchestral Compositions*. Doktora Tezi. University of Washington
- Qu, Yige. (2019). *A Dimensional Comparison of Selected Japanese Gardens, Classical Chinese Gardens and Modern Chinese Gardens*. Yüksek Lisans Tezi. Michigan State University
- Swalson, David A. (2013). *Secret Teachings in The Art of Japanese Gardens – Design Principles, Aesthetic Values*. Newyork(USA): Kodansha
- Tekinalp, Mertkan Fahrettin. (2017). *Japon Bahçesi Tasarım Kriterleri Açısından Türkiye’deki Bazı Japon Bahçelerinin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Düzce Üniversitesi
- Tüfekçioğlu, Alper. (2008). *Japon Bahçelerinde Kullanılan Tasarım Elemanları ve Tarihi Süreç İçerisindeki Değişimleri*. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi

THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC AND COMPOSITIONAL ELEMENTS FOUND IN JAPANESE GARDEN ART IN THE CONTEXT OF THE HISTORICAL PROCESS

Mert Altuntaş, Koray Sazlı

ABSTRACT

With a history of more than a thousand years, Japanese gardens are authentic exemplifications of the spirit and culture of various eras. Japanese gardens, whose origins are based on Chinese gardens, have undergone various changes over the centuries and many different garden conceptualizations have emerged. The historical background of the Japanese gardens discussed in this study dates back to the first quarter of the sixth century. The principles that emerged with Sakuteiki, the first gardening manual written in the Heian era (794-1185 A.D.), have been shaped by the effects of different periods and currents over the centuries. These diverse garden concepts have also gained an artistic value in the course of their historical development. Expressing the Japanese garden in this context of art has an important place in art literature. Examining the periods of Japanese garden art in chronological order is important in terms of understanding the different types of gardens and the common elements between them. Shintoism, a religion which originated in Japan, as well as the influences of Zen Buddhism have been shaped over the centuries and have an important place in the formation of the foundations of Japanese aesthetics. Ma is another one of the important concepts underlying Japanese aesthetics. It expresses emptiness or space as a word. The Ma concept, with its deep meaning and how it is employed in the compositions to be created, is an important point in terms of understanding the basic elements of Japanese garden art. In this study, the aim is to recount the Japanese garden art periods, the basic elements of Japanese garden art and the understanding of the concept of Ma by means of a descriptive method.

Keywords: The Japanese garden art, Zen Buddhism, Ma, Sakuteik, compositional elements